

РІШЕННЯ № 135

Про проблеми призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії

«12» грудня 2025 року

с. Плав'я, Львівська обл.

Рада адвокатів України, заслухавши доповідь представника адвокатів Хмельницької області у складі Ради адвокатів України, Голови Комітету НААУ з питань безоплатної правничої допомоги Каденко О.О. про внесення змін до КПК України та Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» з питань залучення адвокатів БВПД до окремих процесуальних дій, заслухавши членів Ради адвокатів України, взявши до уваги окреслені Комітетом НААУ з питань безоплатної правничої допомоги проблеми призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії, в межах повноважень встановила наступне.

Протягом 2025 року Комітет НААУ з питань безоплатної правничої допомоги здійснював моніторинг процесів, пов'язаних із проблематикою призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії в розрізі зловживання процесуальними правами. Відповідно до аналітичної інформації Комітету, проблема виходить за межі безоплатної правничої допомоги та набуває загального характеру в кримінальному процесі. Ключовою особливістю цієї проблеми є те, що без залучення адвокатів, що надають БПД, використання інституту призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії на шкоду захисту у кримінальному провадженні, було б неможливим. Інститут призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії наразі є одним із найбільших механізмів порушення права на захист і рівності сторін кримінального провадження у вітчизняному кримінальному процесі.

Рада адвокатів України, дослідивши наведене, взявши до уваги інформацію Голови Комітету НААУ з питань безоплатної правничої допомоги

Каденко О.О. про те, що недобросовісні слідчі, прокурори та судді, використовуючи механізм залучення адвоката до участі в окремій процесуальній дії, фактично перешкоджають реальному праву на захист, в межах повноважень зазначає наступне.

Незалежність адвокатури гарантується (стаття 131-2 Конституції України). Згідно статті 59 Конституції України кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Конституційні права і свободи людини і громадянина, у тому числі право кожного на професійну правничу допомогу, не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (стаття 64 Конституції України).

Конституцією України передбачене право кожної особи на вільний вибір захисника. Захист в кримінальному провадженні представляє собою складну, багаторівневу, злагоджену систему дій, в якій кожен елемент вимагає уваги і повної віддачі. Така стратегія і тактика реалізується особою, що притягується до кримінальної відповідальності, спільно із захисником – адвокатом.

Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом (ст. 135 КПК України).

Відповідно до ч. 1 ст. 53 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд залучають захисника для проведення окремої процесуальної дії, виключно у невідкладних випадках, коли є потреба у проведенні невідкладної процесуальної дії за участю захисника, а завчасно повідомлений захисник не може прибути для участі у проведенні процесуальної дії чи забезпечити участь іншого захисника або якщо підозрюваний, обвинувачений виявив бажання, але ще не встиг залучити захисника або прибуття обраного захисника неможливе.

Закон дозволяє залучити адвоката для проведення невідкладних дій, але не дає визначення, що за дія може вважатись невідкладною. Не вирішує закон і питання про те, чи впливає поважність причин неявки захисника на застосування вказаного процесуального механізму. Напевно, законодавець сподівався, що слідчі, прокурори та судді будуть з обачністю визначати зміст цих понять, зважаючи на інтереси обох сторін та загальні інтереси правосуддя. Однак, насправді викладена норма відкрила широкі можливості зловживання без будь-якого контролю та способу їх припинити.

Суди, знаючи, що їх ухвала про залучення захисника є обов'язковою, використовують вказане повноваження занадто широко. Серед іншого набула сталого застосування практика призначення захисника для розгляду питання

про продовження строку тримання під вартою. Саме в цьому питанні сформовано цілий арсенал зловживань: суд призначає час розгляду клопотання, не погоджуючи із захисником за договором; суд призначає засідання виключно для розгляду такого клопотання; суд не дотримується строків належного повідомлення захисника; суд призначає розгляд на зручний для нього час, хоча клопотання можна розглянути і в інший час, за участю захисника за договором тощо. Непоодинокими є скарги від адвокатів на те, що в такий спосіб суди намагаються усунути незручних адвокатів.

Крім того, в практиці існують випадки, коли слідчий, наприклад, намагається залучити адвоката до участі в ознайомленні з матеріалами кримінального провадження при його завершенні або залучення адвоката судом для участі в судових дебатах.

Водночас постанову слідчого Центри з надання безоплатної правничої допомоги можуть відмовитись виконувати, натомість усі ухвали суду і слідчих суддів центрами виконуються без заперечень, адже ухвала суду про залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії є обов'язковою для виконання органом, уповноваженим законом на надання безоплатної правничої допомоги. Найбільше від таких маніпуляцій страждають захисники (і ті, які здійснюють захист за договором, і ті, які залучаються для надання БПД).

Також Рада адвокатів України звертає увагу на існування непоодинокі негативної практики, коли доводи захисника про те, що в нього інше судове засідання, відпустка, заплановане лікування ігноруються судом та не приймаються до уваги.

Захисник за угодою має принципово відстоювати свої права та права свого клієнта, подавати клопотання про відкладення судового засідання із вказівкою поважних причин його відсутності, адже і КПК і практика Європейського суду з прав людини на його боці.

Але, на жаль, такій принциповій поведінці на заваді постає інститут призначення адвоката на окрему процесуальну дію, коли суд заміняє адвоката за договором адвокатом з системи БПД на окрему процесуальну дію. Непоодинокими є випадки подання скарг від клієнтів на адвокатів з системи БПД, що залучаються до окремої процесуальної дії, оскільки клієнт не бажає участі цього адвоката, натомість суд у свою чергу хоче бачити від такого адвоката максимального сприяння у вирішенні тих питань, для яких його залучили.

Враховуючи наведене, Рада адвокатів України наголошує, що ігнорування судом поважних причин відсутності адвоката у судовому засіданні, спричиняють шкоду інституту адвокатури, оскільки з рівного учасника процесу захисник перетворюється на залежну від суду особу.

Системно дослідивши наведене, Рада адвокатів України вважає, що основи проблем залучення адвоката для проведення окремої процесуальної дії закладена в законодавстві, яким створено інструмент забезпечення інтересів сторони обвинувачення і суду шляхом нехтування інтересами сторони захисту, за рахунок адвокатів, що надають безоплатну правничу допомогу.

Вищенаведене свідчить, що реального забезпечення права на захист від залучення адвоката на окрему процесуальну дію не відбувається, бо неможливо виділити участь в окремій процесуальній дії із загальної конструкції захисту від підозри (обвинувачення). Використання інституту залучення адвоката на окрему процесуальну дію дозволяє створити формальну видимість, та де-факто ігнорувати дійсне право особи на захист.

Також Рада адвокатів України звернула увагу на питання, що участь адвоката в проведенні окремої процесуальної дії забезпечується за рахунок коштів платників податків, але при цьому значна кількість таких витрати на організацію і надання правничої не можуть бути названі справедливими і обґрунтованими.

Адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів (стаття 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові і службові особи у відносинах з адвокатами зобов'язані дотримуватися вимог Конституції України та законів України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, практики Європейського суду з прав людини. Право кожного на професійну правничу допомогу закріплено Конституцією України і є одним із ключових елементів реалізації права особи на судовий захист та реалізації всього обсягу конституційних прав і свобод громадян. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Реалізація цього конституційного положення передбачає утримання слідчого, прокурора, слідчого судді, суду від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника.

Пункт 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право кожному обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд.

Стаття 41 Правил адвокатської етики у свою чергу регулює етичні аспекти здійснення захисту за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, або в разі залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії. За частиною другою зазначеної статті «адвокат зобов'язаний відмовитися від здійснення захисту за дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або в разі залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії, в порядку, передбаченому чинним кримінальним процесуальним законодавством, а також законодавством про надання безоплатної правової допомоги у випадку, коли прийняття доручення або залучення для проведення окремої процесуальної дії через конкретні об'єктивні причини може потягнути порушення прав і законних інтересів цієї особи чи зашкодити її позиції захисту».

Рада адвокатів України неодноразово звертала увагу, що дії адвоката за призначенням центру БПД не можуть бути направлені на погіршення процесуального становища підзахисного, вчинятися всупереч ст.ст. 8, 11, 12, 41, 43, 50 Правил адвокатської етики, а також порушувати норми статті 23 Закону, якою закріплено, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами.

У статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначені гарантії адвокатської діяльності, зокрема: забороняються будь-які втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності; забороняється притягати до кримінальної відповідальності чи іншої відповідальності адвоката або погрожувати застосуванням відповідальності у зв'язку із здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом тощо.

Таким чином, Рада адвокатів України вважає неприйнятним втручання суду в дискрецію питання ефективності захисту, а також наголошує, що за наявності обґрунтованого переконання адвоката про те, що реалізація прав

клієнта є домінантною, він має права вживати необхідних заходів (заявляти самовідводи, не приймати участь у судовому засіданні за наявності присутніх захисників за договором про надання правничої допомоги тощо). Враховуючи наведене, керуючись статтями Правил адвокатської етики, такі дії адвоката **не можуть розцінюватись як порушення цих правил, або трактуватись як прояв неповаги до суду, а також слугувати підставою притягнення адвоката до відповідальності встановленої Законом.**

Рада адвокатів України, з огляду на наведене та з урахуванням приписів Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», норм Кримінального процесуального кодексу України, раніше прийнятих Радою адвокатів України рішень № 24 від 04.02.2017, № 285 від 15.12.2017, № 64 від 01.06.2018, № 20 від 07.06.2024 та інших роз'яснень, врахувавши пропозиції, зауваження та доповнення членів Ради адвокатів України, керуючись статтями 1, 4, 20, 21, 23, 25, 55, 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами адвокатської етики, Положенням про Раду адвокатів України, Регламентом Ради адвокатів України, **вирішила:**

1. У зв'язку з поширенням у 2025 році кількості ухвал, які свідчать про вихід суддів за межі процесуального законодавства, звернутись в порядку моніторингу до ВАКС та інших суддів, а також до Координаційного центру з надання правничої допомоги з проханням надати відомості скільки за 2025 рік винесено ухвал (по яким кримінальним провадженням та якими суддями) щодо залучення адвокатів системи БПД по окремим процесуальним діям.

За результатами моніторингу звернутись до Вищої ради правосуддя та інших уповноважених органів щодо відповідальності суддів у зв'язку з прийняттям ними ухвал про залучення адвокатів системи БПД по окремим процесуальним діям, що виходять за межі процесуального законодавства.

2. Звернутись до Верховної Ради України, ініціювавши зміни до КПК України шляхом доповнення частини 1 статті 53 цього кодексу реченням наступного змісту: «Невідкладною процесуальною дією є процесуальна дія, котра має бути проведена протягом строку, що не перевищує 72 години. Залучення адвоката вичерпується таким строком».
3. Секретарю Ради адвокатів України про прийняте рішення повідомити Комітет НААУ з питань безоплатної правничої допомоги, а також

опублікувати на офіційному вебсайті Національної асоціації адвокатів України.

Голова Ради адвокатів України

/підпис/

Лідія ІЗОВІТОВА

Секретар Ради адвокатів України

/підпис/

Ігор КОЛЕСНИКОВ